

LA PARTICIPACIÓ D'ECLESIASTICS EN L'ASSEMBLEA DE MANRESA

Josep M. Gasol i Almendros

L'historiador manresà Josep Maria Gasol és un dels principals investigadors que ha estudiat el món de les Bases de Manresa. En l'article que ara publiquem defuig les síntesis generals que ja ha publicat en diverses ocasions per centrar-se en un dels aspectes menys coneguts d'aquella Primera Assemblea de la Unió Catalanista: l'estudi personalitzat d'alguns dels personatges que hi intervingueren, en concret, dels eclesiàstics que, essent-hi presents o no, hi participaren. Aquest canvi d'òptica permet a l'autor matisar i corregir algunes de les afirmacions que sobre la redacció de les Bases fins ara s'havien acceptat massa fàcilment.

Bisbe Josep Torras i Bages (AHCM).

UN GRAN APLEC DE GENT IL·LUSTRE

Els dies 25, 26 i 27 de març de 1892, la celebració de la 1a. Assemblea de la Unió Catalanista convocà a Manresa un total de 243 delegats d'entitats, d'arreu de Catalunya. No n'hi assistiren pas tants... De la major part, hauríem de dir que llur presència hi fou només en esperit. No obstant que, en algun cas, suplissin la presència física amb una col·laboració personal mitjançant les observacions, esmenes o un vot particular manifestat per escrit al text del Projecte de Bases per la Constitució Regional Catalana, presentat, discutit i aprovat per l'Assemblea.

En repassar la llarga nòmina de «delegats» continguda en el volum de les deliberacions i acords de la històrica reunió que promulgà les Bases de Manresa, hom s'adona de la presència d'una multitud de personatges rellevants de la vida social i cultural del país, d'ara fa cent anys. Alguns dels quals eren figures consagrades, del ram de les lletres. Hi trobem, per exemple, els noms de cinc mestres en Gai Saber (Jaume Collell, Josep Franquesa i Gomis, Àngel Guimerà, Ramon Picó i Campanar, Terenci Thos i Codina), dos poetes que a no trigar assolirien també l'honorífic mestratge (Francesc Matheu i Joaquim Riera i Bertran), alguns historiadors (Antoni Aulèstia i Pijoan, Joaquim Botet i Sisó...) i altres escriptors de mèrit (Carles Bosch de la Trinxeria, Narcís Oller, Josep Pin i Soler, etc.) Per això, un burleta pogué dir que l'assemblea de Manresa havia estat una mena de «Jocs Florals en prosa».¹

També s'hi veuen arquitectes de categoria, com Lluís Domènech i Montaner—president de la Unió Catalanista i de l'assemblea de Manresa—, Bonaventura Bassegoda i Josep Puig i Cadafalch; aquest, futur president de la Mancomunitat, era aleshores un jove de vint-i-cinc anys, que just aquells dies s'estrenava d'arquitecte municipal a la seva ciutat de Mataró. Del mateix camp de les arts plàstiques, hi figuren dos pintors de fama: Joan Llimona i Joaquim Vayreda.

No hi trobarem a faltar indus-

trials i homes d'empresa (Eusebi Güell, Ferran Alsina, Miquel Folguera i Duran...) ni catedràtics d'universitat (Josep Estanyol, Joan J. Permanyer, Joan de D. Trias i Giró, entre altres) o científics, com el savi bidleg doctor Jaume Ferran, delegat per la comarca de Tortosa. Ara bé, el rècord de representants l'aconseguien els professionals del Dret: notaris i advocats, com alguns dels ja esmentats i molts altres. I especialment remarcable, la presència, entre aquests, de futurs grans polítics del catalanisme, com Enric Prat de la Ribera, el més conegut, i Narcís Verdager i Callís.

Resumint, la llista per professions, segons fou publicada, seria aquesta: 64 «propietaris», 31 advocats, 21 metges, vint «hisendats», disset fabricants, set enginyers, cinc artistes, quatre preveres, tres arquitectes, tres mestres, tres industrials, tres mestres d'obres, dos banquers, dos crònistes-historiadors, un perit agrònom, un impressor, un fuster i un pilot.

També, capellans; ja ho hem vist. Efectivament, la llista de delegats-representants de les comarques catalanes fa esment de quatre «preveres». Aquests preveres o sacerdots—diguem-ne, si voleu, capellans—eren els mossens Joan Codina (de la Fuliola), en representació del Pla d'Urgell, Jaume Collell, de Vic, Antoni Faus (de Castellciutat), representant la comarca de l'Alt Urgell, i Josep Torras i Bages, de la ciutat de Barcelona.

De tots aquests, n'hi ha dos d'històricament famosos: Collell i Torras. El primer és el **Canonge** per antonomàsia, de Vic, però prou conegut i present arreu del país. L'altre és el futur bisbe de la mateixa seu osonenca, considerat tanmateix i amb ple dret doctor i patriarca espiritual de tot Catalunya. Els dos preveres urgellencs—els esmentats Codina i Faus—ens són molt poc coneguts.

Cap d'aquests quatre eclesiàstics no tingué, es veu, presència activa o principal en les jornades de Manresa; d'algun, ens consta ben clar que no va assistir-hi. El que no vol pas dir que, en la fase preparatòria o fins i tot entre bastidors durant la seva celebració, no hi prenguessin part d'alguna manera. Seria el cas del

canonge Collell i del doctor Torras, dels quals tenim dades suficients per precisar el grau o nivell de llur participació. En canvi, dels dos clergues del bisbat d'Urgell, no en sabem pràcticament res: ignorem el paper que representaren i si hi assistiren o no.

TORRAS I BAGES

Hom ha dit, i se sol repetir sens preocupar-se poc ni gaire de verificar-ho, que Torras i Bages assistí personalment a les sessions de l'Assemblea de Manresa.² No fou exactament així. El futur bisbe no va assistir-hi, a pesar d'haver estat pregat a fer-hi acte de presència pels principals organitzadors de la magna reunió catalanista. Ho conta la seva primera biografia, escrita i publicada poc després de la mort del gran prelat:

*«Arribà el dia de l'Assemblea de Manresa, i per invitar-lo a que hi assistís, anaren a casa seva el Dr. D. Joan Permanyer, el poeta i dramaturg D. Àngel Guimerà i l'arquitecte D. Lluís Domènech i Montaner i després d'una estona de conversa, el Dr. Torras es dirigí al Dr. Permanyer, dient-li: —Ja ho veig, lo que us falta allí és una sotana, i tú voldries que fos jo; no hi puc anar, perquè hauria de demanar permís al Sr. Bisbe, i no vull exposar-me a una negativa—. Feia poc que s'havia publicat un edicte del Sr. Bisbe prohibint als clergues que sense autorització superior s'immiscissin en política».*³

En efecte, no feia molt que el bisbe de Barcelona, Jaume Català i Albosa, havia dictat unes normes molt severes per evitar la participació personal dels eclesiàstics en manifestacions de signe polític.⁴ A causa de les lluites, que amb pretext religiós s'havien encès entre faccions ultramontanes i liberals; val a dir, d'absolutistes i integristes contra els que titllaven de mestissos o renegats.

Els escrits del doctor Torras, publicats feia poc a *La Veu del Montserrat*, i el no menys important treball *El clero en la vida social moderna* manifestaven el seu autor situat en una posició oberta i de connexió amb les directrius pontifícies.

El prestigi d'aquell «*simple cura*» —qualificat així despectivament per l'andalús Romero Robledo, al parlament de Madrid—, l'havia constituït mentor i capdavanter assenyat de la clerecia catalana que maldava per adaptar-se a les noves situacions socials i polítiques, en línia d'ortodòxia doctrinal, de moderació i d'unitat.

Altrament, el mateix Torras i Bages, profundament catòlic, apostòlic i romà, havia assumit el compromís patriòtic de fer sentir una veu d'Església en el procés de renaixença política de Catalunya. Que fos una resposta pràctica i aplicada a l'àmbit local de les recents encíclics de Lleó XIII, *Immortale Dei* (sobre «la constitució cristiana del l'Estat», l'any 1885) i *Libertas* (sobre llibertat i liberalisme, de 1886). El papa hi exhortava a aprofitar tots els recursos humans en l'exercici de l'apostolat. I puix que el fenomen del catalanisme —o regionalisme— era cada dia més palès i potent, calia que s'hi fessin també presents els homes d'Església.

Com a nord i explicació de la seva actitud, podem prendre aquella frase lapidària d'un dels seus articles de *La Veu del Montserrat*, «*L'Església és regionalista perquè és eterna*»; o l'argument d'una llarga anàlisi que havia fet de la *Libertas*: «*La forma regional és l'adequada a la llibertat cristiana*». Un i altre escrit, integrats en *La Tradició Catalana* (la seva obra magna de la qual celebrem també enguany el Centenari).

Amb aquests antecedents, és lògic que a l'hora d'haver de redactar, discutir i acordar unes Bases per a la Constitució Regional Catalana, hom pensés en Torras i Bages. Indubtablement, hi hauria pogut fer un bon paper. I aquest devia ésser el desig dels que havien assumit la responsabilitat de preparar, presentar i defensar les Bases en la primera assemblea de la Unió Catalanista. El catedràtic Joan-Josep Permanyer i Ayats, principal redactor del text de les projectades Bases, era amic personal i havia estat company de Torras a la Facultat de Dret de Barcelona. Però aquesta amistat no fou suficient, ni la coincidència en els

bons propòsits, per a tòrcer la voluntat de l'observant capellà vilafranquí, que feia aleshores una vida d'estudiós semi-anacoreta, esclau d'un escrúpol canònic ben comprensible.

Conseller entre bastidors, col·laborà, no obstant el que s'ha dit, amb els polítics redactors de les Bases, assessorant-los en l'únic punt d'aquestes que fa referència al fet religiós; concretament, en les relacions de la nova organització política de Catalunya, que s'auspiciava, i la Santa Seu. L'historiador Josep Bennet ho resumí així: «*com a home de consell (Torras i Bages) davallà fins*

a intervenir en tasques ben concretes com la redacció de la disposició transitòria de les Bases de Manresa que proposava la regulació de les relacions entre Catalunya i l'Estat Espanyol i el Vaticà, on s'especificava que, mentre subsistís el règim concordatari de presentació, a Catalunya hagin d'ésser catalans els que exerceixin jurisdicció eclesiàstica pròpia o delegada, com també els obtentors de dignitats i prebendes».⁵

(Fixem-nos en el detall: aquella disposició transitòria de les Bases de 1892 anava molt més enllà que la consigna «Volem bisbes catalans»,

El canonge Collell als 40 anys d'edat.

dels anys 1966 i següents; aleshores hom reclamava, no sols bisbes, sinó també vicaris generals i canonges del país!)

És cert que el doctor Torras no intervingué amb presència física en l'Assemblea; però va fer una importantíssima aportació a la causa regionalista que la motivava, amb *La Tradició Catalana*, que aquells dies s'estava acabant d'imprimir. El volum, de més de set-centes pàgines (bastant més que «un simple opúsculo», que diria uns quants anys després el desdenyós Romero Robledo, alarmat per la promoció de Torras a la seu de Vic), «rabassut» en la consideració del mateix autor, dens i massís «com un carreu dels que posen a la socolada d'un monument» afirmà Collell,⁶ va distribuir-se a primers de maig següent. Els editors havien volgut fer coincidir la seva aparició amb la festa tradicional dels Jocs Florals. («M'han dit si per la publicitat del llibre fóra bo que es publicués el dia dels Jocs»⁷). Feia poc més d'un mes que s'havia celebrat a Manresa l'Assemblea que aprovà les Bases. Podem prendre *La Tradició* com una intervenció oficiosa de Torras i Bages, un discurs erudit i extens, més profund i allionador que els altres il·lustres personatges hi pronunciaren.

Torras i Bages continuà en la sintonia de les assemblees de la Unió Catalanista. L'última setmana de maig de 1893 va celebrar-se, a la ciutat de Reus, la segona assemblea. Com a conclusions d'aquesta, va elaborar-se un programa de *Medis per aconseguir l'aplicació parcial* de les Bases de Manresa. Un dels punts proposats per a la reivindicació pràctica de l'ús del català com a llengua oficial deia textualment: «Dirigir-se a tots els Prelats de Catalunya, perquè manin, de conformitat amb els Cànon, que es prediqui en català i que en aquest idioma es practiquin totes les devocions que, amb arreglo a les sagrades rúbriques, no hagin de fer-se en llatí».⁸

La Junta de la Unió Catalanista confià al doctor Torras la redacció de l'escrit que s'enviaria a tots els bisbes de la província eclesiàstica tarraconense. La comunicació, clara i puntual, «evoca la doctrina dels

concilis ecumènics i regionals i el sentit pràctic que en aquest punt ha guiat la conducta dels zelosos prelats anteriors».⁹

EL CANONGE COLLELL

El *Setmanari Català*, publicació de la Lliga Regional de Manresa, anunciava, el dia abans de constituir-se l'Assemblea, la intervenció de Joan Permanyer, Àngel Guimerà, Ramon Picó i Campamar, Pere Aldavert... i altres personatges «en defensa del projecte de bases de la constitució regional catalana». I afirmava que també era probable que hi prengué part mossèn Jaume Collell per tractar «d'altres importants matèries».¹⁰

Les actes de la 1a. Assemblea de delegats de la Unió Catalanista certifiquen la presència i la intervenció de pràcticament tots els esmentats en la susdita gasetilla (onze, d'un total de catorze). I demostren, de passada, la incompareixença o, si més no, el silenci dels altres tres; entre aquests, el canonge mossèn Jaume Collell i Bancells, delegat per Vic juntament amb els prohoms vigatans Martí Genís i Aguilar i Josep Serra i Campdelacreu. L'absència del Canonge diu un historiador que va ésser força comentada. I que els dirigents de la Unió havien desitjat molt que hi assistís, «puix que es tractava d'una personalitat influent en els ambients catòlics conservadors del país».¹¹

Que desitjaven que hi fos, queda prou clar en la carta que Domènech i Montaner adreçà al canonge, el dia 23 de març. Una lletra, com de crida desesperada o d'últimatum, escrita en la imminència de la reunió de Manresa. I cal pensar que tramesa per mitjà d'un propi a l'il·lustre destinatari, el qual des de finals del desembre anterior feia cura de repòs a Barcelona —al col·legi Carreras, de Sant Gervasi— i no tornà a Vic fins al dia 6 d'abril.¹² Val la pena de transcriure'n uns paràgrafs:

«Estimat company i mestre: [...] *Malalt de cos o d'esperit, conforme o no conforme amb lo plan emprès i amb lo combat començat, allà on se combati pel catalanisme no hi deveu faltar, perquè sou dels que ens haveu llançat a combatre i no ens hi podeu*

deixar sense mengua per a vós mentre pogueu tenir-vos dret i pogueu manejar amb clar seny que Déu us ha donat la paraula que convenç i se'n porta detrás de nostra causa als dubtosos e irresoluts. —Perdoneu que complint el deure que m'impesa un càrrec que em pesa ben de veres, us recordi el que crec el deure vostre. —Us esperen a Manresa tots els catalanistes, tant els que hi van com els que no. Jo no dubto que ens hi trobarem divendres a la tarda».¹³

Hom insinua que l'absència de Collell va ésser motivada «per por que es tractés la qüestió religiosa».¹⁴ O potser, més aviat, que se'n parlés poc o de manera ambigua. Que ell hauria volgut unes Bases «confessionals», que el text d'aquestes contingué una professió explícita de catolicitat; reivindicació, que resumiria, pocs anys després, en el discurs presidencial del 1r. Certamen literari de la Joventut Catòlica de Manresa, el 29 de maig de 1901: «Posem en son lloc la primera base de les Bases de Manresa, proclamant l'absoluta sobirania de Jesucrist sobre tots els pobles redimits».¹⁵

Fos el que fos, la discrepància de Collell amb l'articulat del projecte de Bases o l'enfocament de l'Assemblea o del programa de la Unió Catalanista, es demostra prou clara amb aquella frase, diguem-ne de rèplica, de l'esmentada carta de Domènech: «conforme o no amb lo plan emprès i amb lo combat començat...»; donant-li a entendre que havia de prescindir de matisos, desmuntar de cavall si calia i ésser conseqüent amb l'historial que li meresqué d'ésser proclamat «agitador príncep en lo moviment regional».¹⁶ I dient-li, amb bones paraules però ben clares, que no li esqueia el paper de vulgar Capità Aranya...

El canonge Collell devia excusar-se per motius de salut, als que Domènech no donava massa importància: «Malalt de cos o d'esperit [...], vós no hi deveu faltar». Bo i recomanant-li que no fes com aquell cavaller Guillem de Mediona, de qui parla Jaume el Conqueridor en el Llibre dels Fets: «Conta lo nostre antic rei del vostre nom que en lo primerencontre de Mallorca se trobà amb un dels millors cavallers de

l'exèrcit que ferit, mes encara ferma cavall, deixava la brega... i diu que li girà la brida envers l'enemic perquè ferit o no era dels bons per al combat».¹⁷

Jaume Collell estava certament malalt. Cal només repassar l'interessant llistat de les seves *Efemèrides*, o i més la correspondència amb el seu íntim Torras i Bages, per adonarnos-en. Durant els anys 1888-1892 són freqüents les al·lusions a malalties i convalescències, tractaments mèdics i cures de repòs, viatges per mar i estades en balnearis. El mes de maig de 1889, explica que «*havent tingut consultes ab lo Dr. D. Joan Creus i*

un especialista d'enfermetats nervioses, m'ordenaren un repòs absolut, deixant tot treball intel·lectual, almenys per espai de tres anys». Instal·lat al balneari Blancafort, de La Garriga, hagué de sotmetre's a un tractament, «*que consistí en estar vint hores al llit, quatre llevat i una estona de passeig, del tot incomunicat, no llegint més que el Breviari*». Més avall, la notícia esdevé patètica: «*D'aquest tractament tan rigorós en vaig treure la convicció que havia d'abandonar tot treball, si volia salvar la pell*».¹⁸ El Canonge, doncs, no feia comèdia.

Ja a les vigílies de l'assemblea de

Manresa, Collell anotava en el seu dietari: «*Acabo l'any (1891) a Barcelona, no podent encara comptar ab forces per a captre treball intel·lectual un poc fort i seguit. —Començo l'any (1892), seguint lo tractament del repòs a Sant Gervasi— Barcelona— Colegi Carreras, a on alguns diumenges faig una prèdica als colegials*».¹⁹ Ben poca cosa tanmateix per un tan gran predicador.

El retorn a les trones, el faria el dia 6 de juny següent, predicant un sermó de la festa commemorativa de la batalla del Bruc en aquest poble. Torras i Bages li havia desaconsellat de fer-lo, dient-li que faria molt bé «*de no anar a predicar al Bruch, i ni enlloc, almenys per espai de molt temps, fins que la teva curació estiga ben assegurada*».²⁰ Havia conegut el risc d'una extirpació terapèutica de l'úvula (la campaneta del paladar) i havia estat també a punt de quedar paralític de tot el costat esquerre. Tot, «*per haver abusat de mes forces durant el desení de 1878-88*», explicà ell mateix.²¹

DOS CLERGUES URGELLENCS

Completen el quartet de presumptes participants clericals en la famosa Assemblea de Manresa, dos sacerdots del bisbat d'Urgell: els ja esmentats Joan Codina i Antoni Faus, que figuren a la llista de «delegats» en representació de les comarques del Pla d'Urgell i de l'Alt Urgell respectivament.

Mossèn Joan Codina i Cendrós era el rector de La Fuliola. Havia nascut a Agramunt el 5 d'agost de 1841; moriria el 16 de març de 1915. El seu currículum ministerial s'iniciava el 20 d'abril de 1867, data de l'ordenació sacerdotal. Després fou successivament vicari de Sort (des de 1873), regent de Sanauja (1876), vicari de Sant Ot de la Seu d'Urgell (1877), rector de Castellserà (1878) i de la Fuliola (1886-1915). Són dades biogràfiques que consten a l'Arxiu Diocesà d'Urgell.²²

Ignoro altres detalls de la seva vida i no en sé cap d'aquells que ens il·lustrarien sobre la relació amb el moviment catalanista. Cal pensar que alguna cosa hauria fet, dit o tal volta escrit que el qualificaria per al no-

El canonge Collell amb Francesc Cambó.

menament de delegat a l'Assemblea de Manresa.

Quelcom per l'estil cal dir respecte a l'altre prevere, Antoni Faus, de Castellciutat. Però, quant a dades biogràfiques, no en conec cap; per tant, la ignorància sobre la seva identitat personal és absoluta. Ni l'Arxiu diocesà ni el de la parròquia de Sant Feliu de Castellciutat, no n'han fornit notícies de cap mena; talment, com si es tractés d'un personatge inexistent. Ni tan sols no figura en les llistes de preveres del bisbat, i això és més greu.

(De l'altre delegat, de la mateixa població i cognominat també Faus —el notari Ramon Faus i Cerqueda—, sí que han sortit algunes notícies biogràfiques, documentades en l'esmentat arxiu parroquial).

Cal esperar que un altre dia, amb menys presses que aquesta vegada, hom podrà continuar la recerca, arribar a identificar perfectament aquests dos preveres i reconstruir llur personalitat cultural i cívica. Mentrestant, no podem dir res referent a la participació que tingueren en l'Assemblea i les Bases de Manresa.

NOTES

- 1- *L'esquella de la Torratxa*, 690 (1. IV. 1892).
- 2- «Entre els centenars de delegats de Barcelona i de pobles catalans assistiren, com a representants i amb la condició de preveres: Torras i Bages, de Barcelona; Collell, de Vic; Codina, de la Fuliola (Pla d'Urgell), i Faus, de Castellciutat (Alt Urgell). Aquests sacerdots assistiren als actes sota la interpretació que l'Assemblea de la Unió Catalanista tenia caràcter patriòtic i no plútic»: Joan Bonet i Baltà: *L'Església Catalana, de la Il·lustració a la Renaixença* (Montserrat, 1984) p. 181.
- 3- Joan Lladó-Marià Serra i Esturi: *Biografia del Ilm. y Rvm. Dr. D. Joseph Torras y Bages, bisbe de Vich* (Vic, 1916) ps. 67 s.
- 4- *Boletín Oficial Eclesiástico del Obispado de Barcelona XXI*, 1.076 (7. XI. 1888).
- 5- Josep Benet: *El Dr. Torras i Bages en el marc del seu temps* (Barcelona, 1968) p. 24.
- 6- Jaume Collell: «La Tradició Catalana»: *Setmanari Català* III, 22 (9. VI. 1892) p. 358.
- 7- «Dulcis amicitia». *Correspondència del Doctor Torras i Bages a Mossèn Jaume Collell* (Vic, 1926) p. 210.
- 8- *Setmanari Català* IV, 23 (8. VI. 1893).
- 9- Fortià Solà: *Obres Completes de (...) Josep Torras i Bages. - Biografia II* (Barcelona, 1935) ps. 95 s. (El text de l'escrit de Torras es transcriu en el vol. II de les *Obres Completes* (ed. Montserrat, 1986) ps. 95 s.
- 10- *Setmanari Català* III, 12 (24. III. 1892) p. 192.
- 11- Jordi Llorens: *La Unió Catalanista. 1891-1904* (Barcelona, 1991) p. 29.
- 12- Jaume Collell: *Efemèrides dels meus 50 anys de sacerdot* (Vic, 1938) p. 75.
- 13- Antonio Pérez de Olaguer, *El Canónigo Collell* (Barcelona, 1933) p. 174.
- 14- Maties Ramisa, *Els orígens del catalanisme conservador i «La Veu del Montserrat»*. 1878-1900 (Vic, 1985) p. 117.
- 15- Jaume Collell, *Degeneració i Regeneració* (Manresa, 1901) p. 23.
- 16- Dedicatòria de Josep Torras i Bages a Jaume Collell d'un exemplar de *La Tradició Catalana: Dulcis amicitia*, p. 210.
- 17- Antonio Pérez de Olaguer, *El Canónigo Collell*, loc. cit.
- 18- Jaume Collell, *Efemèrides*, p. 70.
- 19- Id., *Id.*, p. 75.
- 20- Carta, de 7 de maig de 1892: *Dulcis amicitia*, p. 207.
- 21- Nota a una carta de Josep Torras i Bages, 16. IX. 1891: *Dulcis amicitia*, p. 207.
- 22- Arxiu Diocesà d'Urgell, «Personal.- Estadístics: 1853-1891».

Josep M. Gasol i Almedros

Historiador

Cronista Oficial de la Ciutat de Manresa